

Sági Judit – Tatay Tibor – Lentner Csaba –
Neumanné Virág Ildikó

A család- és otthonteremtési adókedvezmények, illetve támogatások egyes hatásai

ÖSSZEFOGLALÓ: Magyarország népessége az utóbbi évtizedekben folyamatosan csökken, egyetemben a világ fejlett országaival. A kutatások számos tényezőt azonosítanak a demográfiai folyamatokat meghatározó okként. A fertilitási ráta alacsony szintje mögött a családalapítási szokások változása, a több iskolában töltött év, a családmódell, életfilozófiák átalakulása mutatható ki. Gazdasági faktorként jelenik meg a fiatalok munkavállalásának bizonytalansága, az otthonteremtés nehézsége. Tanulmányunkban a gyerekvállalás, a születések számának magyarországi tendenciáit vizsgáltuk az ezredforduló után. A gyerekvállalásra befolyást gyakorló tényezőnek tekintjük a lakáshoz jutást. Ezért áttekintjük a lakáspiac ezredfordulót követő folyamatait. A számok alapján látható, hogy a 2008-as válság után a lakásépítések száma tartósan visszaesett, aminek ellensúlyozására 2012-től a kormányzat otthonteremtési programot indított. Ezt 2015-ben kiszélesítették, majd 2016 során a támogatások feltételeit tovább bővítették. A bevezetéstől eltelt idő alatt 2016 végéig már 36 000 család vehette igénybe a családi otthonteremtési kedvezményt, amelynek értéke másfél év alatt hozzávetőleg 87 000 millió forint összeget tett ki. 2016-ban a megkötött szerződések mintegy egyharmada volt olyan, amelyben további gyereket vállaltak a támogatás igénybevételekor. Empirikus kutatás keretében megvizsgáltuk, hogy a gyerekvállalási korba érő fiatalok szándékait előreláthatóan megváltoztatja-e a támogatási rendszer megléte. Saját kérdőíves vizsgálatunkban 1332 felsőoktatásban tanuló hallgató vett részt. A válaszadók 73,4 százaléka szerint a gyerekvállalási kedvet növeli az otthonteremtési támogatás. 36,7 százalék válaszolta azt, hogy a támogatási rendszer fennmaradása esetén maga is vállalna több gyereket. Megállapítottuk, hogy az otthonteremtési támogatás pozitívan befolyásolja a gyerekvállalási kedvet.

KULCSSZAVAK: termékenységi arány, családtervezés, gyerekvállalás, családtámogatás, lakásépítés

JEL-KÓDOK: I38, J13, R21

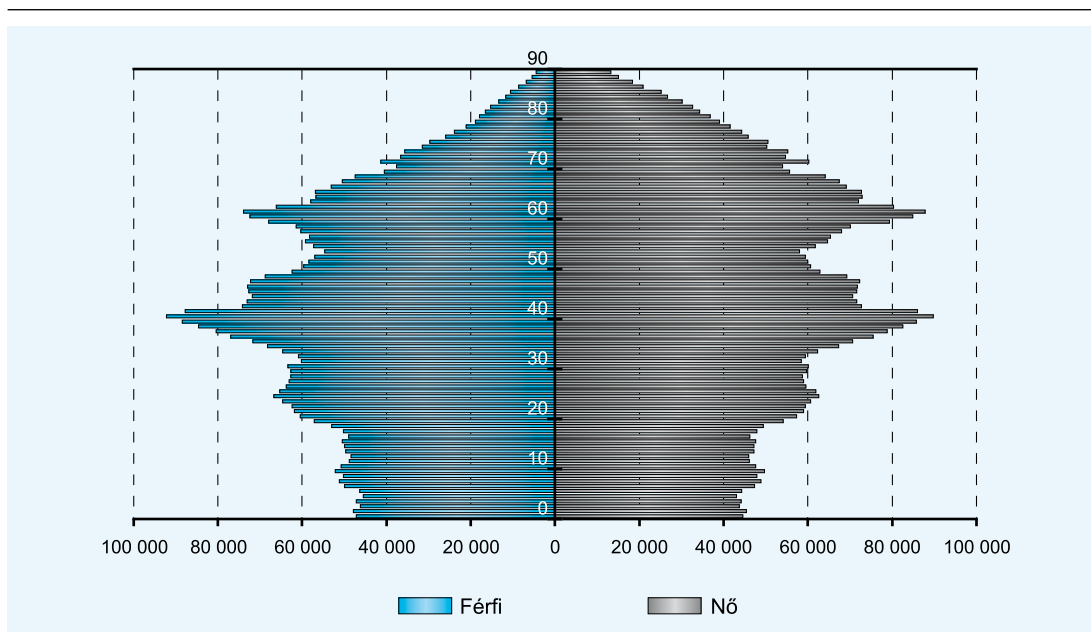
Az egészséges demográfiai szerkezetű társadalom egyben a fenntartható gazdasági fejlődés alapja. Magyarországon az 1980-as évek óta a népesség folyamatosan fogy, 2011-ben már 10 millió fő alá csökkent. Magyarország korfája kedvezőtlenül alakult. *(Lásd 1. ábra)*

Tanulmányunk első részében az utóbbi években megjelent szakirodalom segítségével áttekintjük a népesedési folyamatok meghatá-

rozó területét, a születési tendenciákat, különös tekintettel az ezredforduló utáni helyzetre. Megvizsgáljuk, milyen gazdasági faktorok játszhatnak szerepet a születések számának alakításában, és ezek közül relevánsnak tekinthető-e a lakáshelyzet. A 2012-től újraindított lakástámogatási rendszer elemeinek számbavételét követően elemezzük a már jelentkező hatásokat. Ez utóbbihoz a rendelkezésre álló hivatalos statisztikai adatokat, illetve saját kérdőíves megkérdezésünk adatait használjuk fel.

Levelezési e-cím: tatay@sze.hu

MAGYARORSZÁG KORFÁJA 2016. JANUÁR 1-JÉN (0–89 ÉVES KOROSZTÁLYOK ÉVES BONTÁSBAN, FŐBEN MEGADVA)

Forrás: a KSH adatai alapján saját szerkesztés

A SZÜLETÉSSZÁM ALAKULÁSA, GAZDASÁGI ASPEKTUSOKKAL MAGYARÁZVA

A népesség változása a születések számából, a halálozások számából, valamint a be- és kivándorlásból adódik össze. Tanulmányunk elsősorban a születések alakulásához kapcsolódik, így a születésszám alakulásának tendenciáit tekintjük át elsőként. Kiemeljük a szakirodalom alapján a gyermekvállalásra ható gazdasági tényezőket, illetve ezek közül is a lakáshelyzet befolyásoló hatását. A gyerekutánpótlás megléte minden társadalom létalapja. Egy közösség csak akkor marad fenn, ha az elhunytak helyére új nemzedékek tagjai lépnek. A népesség nagysága, a társadalom korösszetétele a gazdaság szerkezetére, teljesítőképességére is kihatással van. A demográfiai változások hatása hosszú távú, a kedvezőtlen változások hatása nehezen vagy egyáltalán nem módosítható a későbbiekben. Gazdasági szempontból a népesség nagysága

meghatározza a munkaerő kínálatát, a fogyasztás nagyságát. A korösszetétel ezek mellett hatással van többek között a szociális rendszerekre, mint például az egészségbiztosítási rendszerre és a nyugdíjrendszerre, jövőbeli gazdasági kilátásokra. (Botos, 2012; Botos – Botos, 2012)

Napjainkban a születésszám alacsony Európában, némely országban kiemelkedően magas a gyermektelen nők száma. A múltbeli tendenciákat vizsgálva megállapítható, hogy a II. világháború után a nyugat-európai országokban a termékenység gyorsan emelkedett. Az 1930-as, 1940-es években született nők gyermektelenségi mutatói alacsonyak voltak. A növekedésnek indult gazdaságokban a házassági és gyermekvállalási kedv a születések számának emelkedéséhez vezetett. A jóléti gazdaságokban a javuló anyagi helyzet lehetővé tette, hogy az emberek viszonylag fiatalon családot alapítsanak és gyermekeik szülessenek. (Sobotka, 2017) A kelet-európai országokban társadalmi elvárásként élt

tovább, hogy az emberek fiatalon vállaljanak gyermeket. A gyerekvállalást ösztönözte a politika is, valamint a nyugati térséghez képest a fogamzásgátlás sem volt fejlett. Mindezt a gyermektelenség alacsony értéken volt mérhető. Mindez lényegében így maradt az 1960-as években születettekig.

A társadalmi változások – mint az individualizmus erősödése – az önkiteljesítés igényének növekedése, a hagyományos családi formák sebezhetősége, a késői gyerekvállalás, a nem hagyományos együttélési formák terjedése, a létbizonytalanság, a növekedő munkahelyi elvárások a gyerekvállalás ellen hatottak. A nyugat-európai országokban az 1940-es évektől, a kelet-európai országokban az 1960-as évektől ezek az okok egyre inkább elfordították a szülőképes korú generációkat a gyerekvállalási szándéktól.

Az 1990-es évek elején lezajlott rendszerváltozással a legtöbb kelet-európai országban a korábbi családalapítási modellek megváltoztak. A termékenységi ráta visszaesett, a születések száma csökkent. (Beaujouan et al., 2017).

A XXI. század elején Európa legtöbb országában az előző évtizedekhez képest is tovább csökkent a születések száma. A teljes termékenységi arány a legtöbb európai országban a reprodukcióhoz szükséges 2,1 százalék alatt van. A kutatók ezek okaként számos kulturális gyökerű tényezőt neveznek meg, amelyek az életviszonyokból, illetve a társadalom felfogásából vezethetők le. A 2007–2008-tól kezdődő válságidőszak a gyermekvállalást, gyermeknevelést megnehezítette. (Lentner, 2011)

A „tiszván” gazdasági megfontolások szerint a gyermekvállalás haszna egyre kisebb. A költség-haszon megközelítésben a gyerekek a családban már nem jelentenek a családi gazdaság számára munkaerő-utánpótlást. Ugyanakkor a gyereknevelés költségei egyre magasabbak. A hosszabb iskolai tanulmányok, a szülői otthonból való későbbi elköltözés, valamint a kitolódó munkába lépés mind a szülőkre rónak többletköltségeket. A munkapiacra kilépett

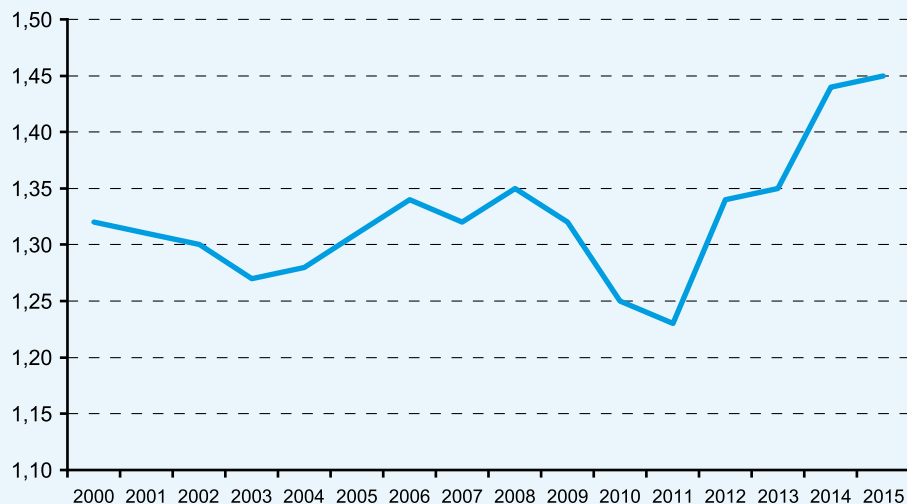
nők átmenetileg kiesnek a munkából, ami elmaradt jövedelmek formájában okoz gazdasági költségeket. (Vaskovics, 2010) Szintén a gazdasági kérdések közé sorolható a lakáshoz jutás kérdése. A gyermekvállalás napjainkban is szoros összefüggést mutat a lakáshelyzettel. (Szalma – Takács, 2012) A hazai közgazdasági gondolkodásban felerősödtek a gyermekvállalás gazdaságpolitikai eszközökkel történő segítésére irányuló javaslatok. (Giday, 2011; Giday, 2012) Ennek valóra váltását sürgeti, hogy Magyarországon a teljes termékenységi arányszám a rendszerváltást követően 1,3 körüli szintre csökkent és a 2000-es évek elején ezen a szinten stagnált. Ezt a helyzetet még súlyosbítja, hogy 2016-ban már minden hatodik – magyar szülőktől származó – gyermek külföldön született. (Lásd 2. ábra)

A születések számát vizsgálva szintén kedvezőtlen képet adnak az adatok. (Lásd 3. ábra)

A születések száma a rendszerváltás utáni első évtized végére csökkent hozzávetőleg 95 000-re. A születésszám ezután 2000 és 2008 között a 95 000 és 100 000 közötti szinten stagnált, 2008-tól 2010-re pedig jelentősen csökkent, 90 000 körüli szintre esett. A születésszám 1994-ben és 2015-ben 91 500 körül alakult. Az elkövetkező években a szülőképes korosztályokba tartozó nők száma csökkeni fog, így a gyermekvállalási hajlandóság növekedése mellett is alacsonyabb lehet a születések száma (Kapitány – Spéder, 2015).

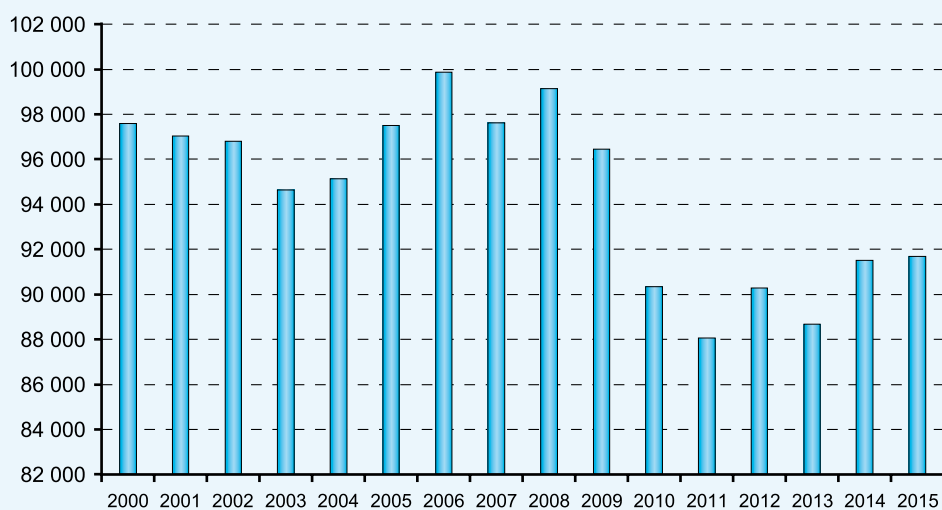
Az alacsony magyar termékenységi arány magyarázó tényezői közt szerepel, hogy a gyermekvállalást egyre későbbi korra halasztották a nők a rendszerváltozás utáni Magyarországon. A halasztás mögötti okként az iskolában töltött idő hosszabbodása áll elsősorban. Ugyanakkor a fiatalok hangsúlyos faktornak tartják a gyermekvállaláshoz a stabil gazdasági háttér meglétét, azaz a munkahely meglétét, illetve a lakáshelyzetük megoldását. A stabil lakáshelyzet alapvetően a saját lakás megszerzését takarja. (Bálint et al., 2011)

A TELJES TERMÉKENYSÉGI ARÁNYSZÁM 2000–2015 KÖZÖTT

Forrás: a KSH adatai alapján saját szerkesztés

AZ ÉLVESZÜLETÉSEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON 2000–2015 KÖZÖTT

Forrás: a KSH adatai alapján saját szerkesztés

A gyermekvállalási hajlandóság csökkenésének okaiként Spéder (2014) megfogalmazza, hogy a rendszerváltás után a társadalmi szerkezetben, az intézményrendszerben bekövetkező változások kedvezőtlen közeget teremtettek a gyerekvállalásnak. Tanulmányában hivatkozik arra, hogy a munkaerő-piaci bizonytalanságok, a változó családtámogatási rendszer ugyancsak visszavetették a gyerekvállalási hajlandóságot.

A gyermekvállalási hajlandóság csökkenése mögött az európai országokban és Magyarországon is komplex társadalmi folyamatok állnak a szociológusok és demográfusok szerint. A tradicionális létformák felbomlása, a fogyasztói társadalmakban az egyének családokhoz való felfogásának átalakulása olyan minőségi változások, amelyek születésszámokra gyakorolt hatását bizonyára nehéz számszerűsíteni. Ezeket a mélyen a kultúrában gyökerező faktorokat várhatóan nehéz megváltoztatni, gazdasági eszközökkel korlátozottan befolyásolhatók.

A gyermekvállalási hajlandóság mögött ugyanakkor gazdasági tényezők is meghúzódnak. A stabil gazdasági háttér elemei között a saját lakás megléte fontos tényező. A lakástulajdon megszerzésének ideje befolyásolja a gyerekvállalás időpontját. Az első lakás korábbi megszerzése az első gyermek vállalásának korábbra hozatalát eredményezheti. A későbbiekben a nagyobb lakás megszerzésének lehetősége szintén a további gyermekek vállalását segítheti.

A LAKÁSPIAC FOLYAMATAI AZ ELMÚLT MÁSFÉL ÉVTIZEDBEN

A lakáshelyzet alakulása befolyásolja a családalapítást, a gyermekvállalási kedvet. A 2000-es évek legelején a Széchenyi Terv elsősorban az új lakások építését helyezte középpontba; ugyanakkor a lakáshitelezés keretrendszerének kialakításával a használt lakások forgalmának fellendítését is segítette. A támogatások, a kedvezővé váló hitelfelvételi lehetőségek a la-

kásépítések felfutását eredményezték (bővebben Mádi, 2006). (Lásd 4. ábra)

2002 után a kedvezményes hitelfelvétel jogulsági feltételei szigorúbbá váltak. A későbbiekben csökkentek az igénybe vehető személyi jövedelemadó-kedvezmények, amelyek 2007-től teljesen megszűntek. Sajnálatosan a támogatási rendszer visszaszorulásával a devizahitelek vették át a vezető szerepet a lakáshitelezésben. A kezdetben alacsony hitelterhekkel járó konstrukciók még a 2008-as pénzügyi válság elmélyüléséig viszonylag magas szinten tartották a lakásépítések számát. A devizahitelek felfutásának azonban súlyos társadalmi és pénzügyi következménye lett a későbbiekben. (Lentner, 2015). A támogatási rendszer teljesen megszűnt 2009-re. A hitelezés összeomlása, a támogatási rendszer megszűnése, valamint a pénzügyi válság együttes következményeként az új lakások építésének száma drasztikusan visszaesett. 2010-re a 2004-es csúcstról mintegy felére esett vissza az új lakásépítések száma, a 2013-as mélypontra pedig lényegében hatodára zsugorodott. (NGM, 2012)

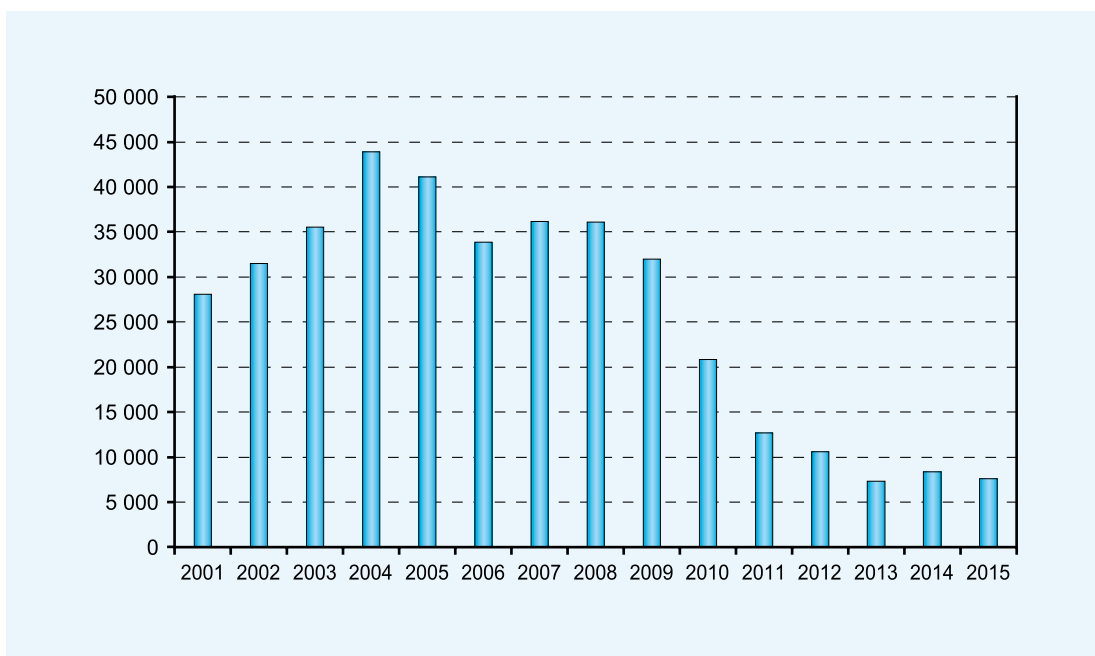
2007 után a használt lakások forgalma szintén jelentősen változott a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint.

A használt lakások forgalma 2007-ről 2009-re lényegében a felére esett vissza és ezen az alacsony szinten rekedt meg 2014-ig. (Lásd 5. ábra)

Érdekességképp megjegyzendő, hogy a 2008-as válság kialakulásához pont az amerikai ingatlanfedezetű jelzáloghitelekből képzett derivatívák járultak hozzá azzal, hogy a piacok várakozásaival szemben az ingatlanok értéke nem növekedett a végtelenségig, így az ilyen eszközök is bedőltek, magukkal rántva a teljes gazdaságot. (Kecskés és Halász, 2010)

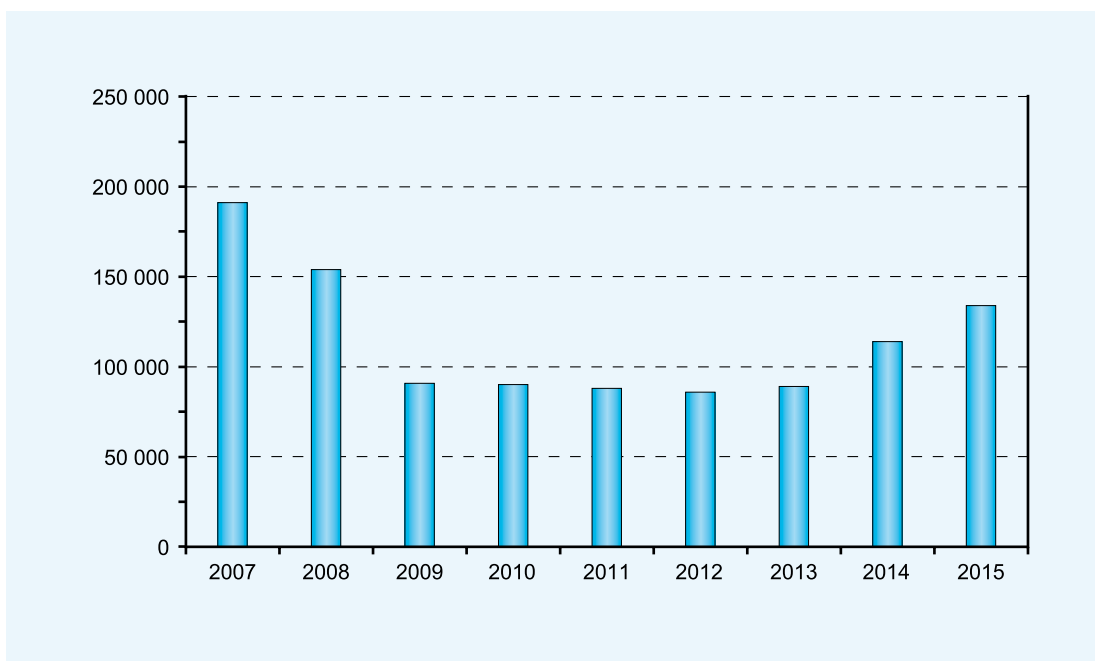
A 2008-as másodlagos jelzáloghitel-piaci válság (*subprime crisis*) jól példázza, hogy a pénzügyi intézmények esetében mekkora gondok akadtak az irányítási rendszerrel (Kecskés, 2015). Ezt követően azonban megfigyelhető a túlzott korrekció a bankoknál, amely miatt ke-

AZ ÉPÍTETT LAKÁSOK SZÁMA 2001–2015 KÖZÖTT

Forrás: a KSH adatai alapján saját szerkesztés

A LAKÁSPIACI TRANZAKCIÓK SZÁMA 2007–2015 KÖZÖTT

Forrás: a KSH adatai alapján saját szerkesztés

vesebb hitelt helyeztek ki, amely kihatott az ingatlanforgalomra. A banki hitelek ugyanis drágábbá és nehezebben elérhetővé váltak (Zéman et al., 2014). Zéman Zoltán és szerzőtársai (2013) szerint megfelelő kontrollingszervezők alkalmazásával a bankok sokkal hatékonyabban tervezhetnék volna hitelportfólióikat és kezelhetnék volna kockázataikat.

AZ OTTHONTEREMTÉS TÁMOGATÁSA ÉS ENNEK HATÁSAI 2012 UTÁN

Kecskés András (2016) szerint a szabályozott ingatlanbefektetési társaságok 2011-es bevezetése a magyar jogba már azt a célt szolgálta volna, hogy az ingatlanfejlesztések felfussanak. Az erősebb, szociálisabb ihletésű támogatási rendszert újraélesztve 2012-től indult az Otthonteremtési Program. Ennek egyik eleme a megújuló szociálpolitikai támogatás lett. Célja a lakással még nem rendelkezők lakásépítésének és lakásvásárlásának támogatása. A másik elem az otthonteremtési kamattámogatás volt. Az otthonteremtési kamattámogatás rendelkezése kamattámogatott hitelek nyújtása volt, amely új lakás vásárlására, építésére, használt lakás vásárlására, lakáskorszerűsítésére használható fel. Másodlagosan ez a forma a bajba jutott adósok segítségét is célozta. Az otthonteremtési kamattámogatás felhasználható lett késedelmes jelzáloghitellel vagy felmondott kölcsönrel terhelt lakóingatlan vásárlásához, valamint hátralékos hiteladós által kisebb lakás vásárlásához. (NGM, 2012)

A magyar gazdaság teljesítményének javulása és a költségvetés stabilizálódása lehetővé tette a támogatási rendszer továbbfejlesztését, így a vissza nem térítendő támogatás körét kiterjesztették a használt lakások vásárlására is. Továbbra is rendelkezésre áll a kamattámogatott hitel igénybevételének lehetősége lakás építéskor, illetve vásárlásakor; ezen felül további kedvezményt jelentett az adó-visz-

szaigénylés. A kedvezmények már kiterjedtek az egy gyermekkel rendelkezőkre vagy az egy gyermeket vállalókra is. A vissza nem térítendő családtámogatási kedvezmény (CSOK) és a kamattámogatott hitel maximálisan megkapható összege emelkedett. A 2016-ban elfogadott további módosítások következtében az otthonteremtési kedvezmény igénybevételi szabályai 2017 elejétől még kedvezőbbé váltak.

A magyar rendszer jellemzője, hogy a lehetőségek, a hozzáférések a jövedelmek és a vagyon területén ugyan differenciáltak, ám az aktív állami gazdaságpolitika, az erős szociális szempontrendszerével javítani kívánja a gyermekvállalásban, családalapításban gondolkodók anyagi helyzetét, amin keresztül a születésszám és a stabil anyagi háttérű családok száma és aránya növekedésnek indulhat. A család és otthonteremtési rendszer az öngondoskodás elvéből kiindulva (bizonyos saját erő és stabil családalapítási szándék mellé) hozzárendeli az állami forrásokat, az elérendő cél irányába ható szabályozási eszközöket.

A TÁMOGATÁSOK IGÉNYBEVÉTELÉNEK ALAKULÁSA

Az otthonteremtési támogatási rendszer 2015-ben történő gyökeres átalakítása, illetve a kezdeti feltételek további könnyítései kedvező fogadtatásra leltek. Az „új szocpolnak” is nevezett támogatást számos család igényelte. Sokan vették igénybe a kedvezményes kamattámogatott hitelt és éltek az adó-visszatérítés lehetőségével. A már rendelkezésre álló adatok a nagyfokú érdeklődést mutatják. Ez a pénzügyi ismeretek bővülését is mutatja társadalmi szinten, amely nagyban meghatározza a pénzügyi kultúrát. A pénzügyi kultúra ugyanis összefüggést mutat a demográfiai helyzettel is (Bárcki – Zéman, 2015)

A családi otthonteremtési kedvezményt 2015 második félévében 1179 millió forint összegben, 2016-ban pedig mintegy 50 000

millió forint értékben ítélték oda. Használt lakás vásárlására és lakásbővítésre 2015 második félévében 9700 millió forint értékben, 2016-ban pedig mintegy 26 000 millió forint értékben fogadtak be kérelmeket. (Lásd 6. ábra)

A bevezetéstől eltelt idő alatt már 36 000 család vehette igénybe a családi otthonteremtési kedvezményt, amelynek értéke másfél év alatt hozzávetőleg 87 000 millió forint összeget tett ki.

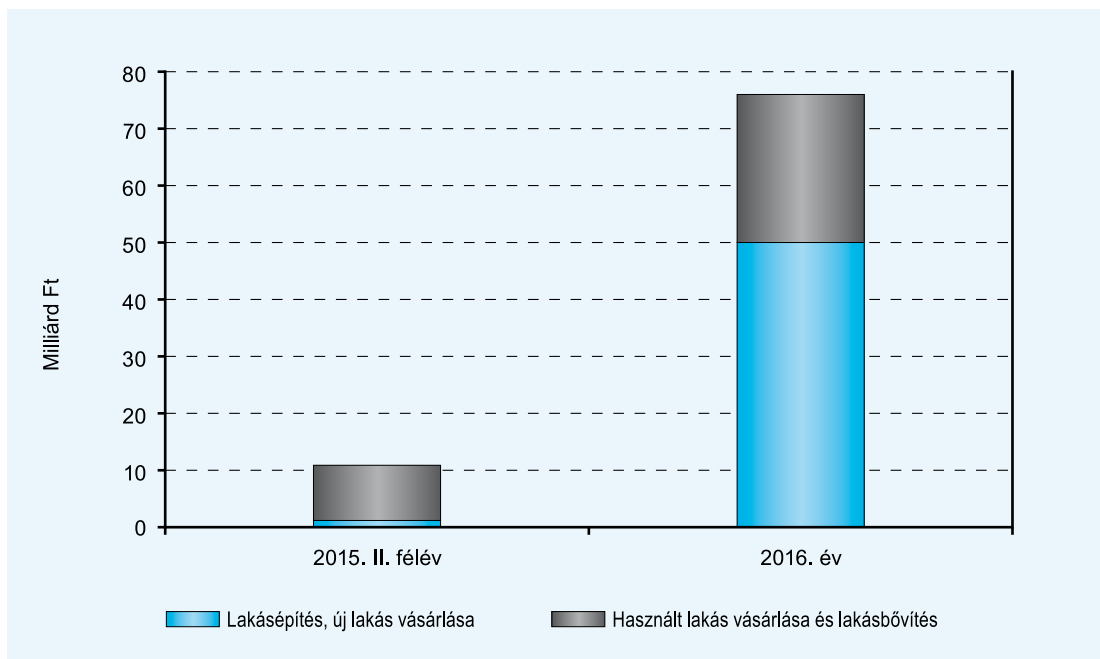
A rendelkezésre álló adatok (EMMI egyedi adatközlése) szerint hozzávetőleg 9000 család, a támogatást igénylők 63 százaléka igényelt a családi otthonteremtési kedvezmény mellé kamattámogatott kölcsönt is 2016. január–július között, 544 000 millió forint összegben. Ebből új lakás esetén 57 százalékos, használt lakás vásárlásánál 67 százalékos, bővítésnél pedig 24 százalékos volt a hitel felvétel aránya. A három vagy több gyermek után járó, 2016. január 1-jétől bevezetett

maximum 10 millió forintos kamattámogatott kölcsönt 1600 család vette fel. Ez az összes nagycsaládos érintett közel háromnegyede volt, a hitel értéke 13 700 millió forintot tett ki. (EMMI, 2017)

2015 második félévében az igénylő családok több mint egyharmada (35 százalék) előre vállalt gyermek után kérte az otthonteremtési támogatásokat. A 2016. január–júliusi adatok alapján – hasonlóan az előző időszakhoz – az esetek 37 százalékában a jövőre nézve vállalt gyermek után igényelték a támogatást. Ezen belül a támogatási cél szerint a megoszlás a következő volt: az új lakást építők/vásárlók több mint felét (53 százalékát) tette ki a megelőlegezett formában igénybevett CSOK aránya. A 10 millió forintos támogatási összegért a házaspárok, élettársak 82 százaléka vállalta előzetesen gyermekei számának legalább háromra növelését és 18 százalékuk kérte meglévő gyermekei után a juttatást. A használt ingatlanok

6. ábra

A BEFOGADOTT CSALÁDI OTTHONTEREMTÉSI KEDVEZMÉNYEK ÖSSZEGE

Forrás: EMMI-adatközlés, Országgyűlés

esetében 32 százalék volt a megelőlegezett gyermekvállalások aránya.

A 2016-os év egészében a megkötött szerződések 15,8 százaléka vonatkozott egy gyermekre, 48,5 százaléka két gyermekre, 35,5 százaléka pedig három vagy több gyermekre. Összességében a megkötött szerződések 69,7 százaléka vonatkozott már meglévő, 30,3 százaléka pedig előre vállalt gyermekre. (EMMI, 2017) (Országgyűlés, 2017) (csalad.hu, 2017)

A 2015 második felévére és a 2016. évre viszatekintve pozitív tényként állapítható meg, hogy az otthonteremtés támogatása ösztönözte a gyerekvállalást. Természetesen az majd a későbbi időszakokban derülhet ki, hogy a már tervezett gyerekek „érkezésének” bejelentését időzítették-e a kedvezmények megszerzéséhez a családok, vagy ténylegesen tartósan emelheti a támogatási rendszer a gyerekvállalási kedvet, a termékenységi arányt. A jövőkép esetleges elmozdulását a következő fejezetben ismertett megkérdezésünk segítségével próbáltuk felmérni.

Az otthonhoz jutás elősegítésének járulékos hatása a lakásépítések számának emelkedése. A családalapítás, a gyerekvállalás ösztönzése mellett a támogatási rendszer célja a lakásépítések számának emelése, a lakáspiac fellendítése. Mindez a gazdasági növekedésre gyakorolt jótékony hatást az építőipar fellendítésén keresztül; és egyben a banki hitelezés növekedését is támogatja.

Az új lakások építése ugyanakkor csak késséssel követi az élénkítő intézkedéseket. A kereslet emelkedése után nyújtják be az építetők az engedély iránti kérelmeket, majd ezek után valósulnak meg ténylegesen az építkezések. A 2015-öt megelőző alacsony lakáspiaci kereslet miatt ráadásul az építőipari kapacitások leépültek, ezeket is fel kell fejleszteni. Az építések könnyítése miatt az engedélyezési eljárás a lakóépületek esetén jelentősen egyszerűsödött az elmúlt időszakban. A közeljövő új lakásépítéseinek számát a benyújtott engedélyek száma alapján lehet előre jelezni. (Lásd 7. ábra)

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2016-ban az engedélyezés jelentősen növekedett. Ez a várható új lakásépítések növekedését vetíti előre. A Magyar Nemzeti Bank szakértőinek tanulmánya szerint a magyar lakáspiac felívelése már érett szakaszába lép. A 2013-ban tapasztalható lakásépítési mélypontot követően már látszanak az élénkülés jelei a lakosság jövedelmi pozíciójának erősödése, valamint a banki hitelezési feltételek javulása miatt. A keresleti oldal élénkítését támasztja alá az otthonteremtés támogatási rendszere. Az élénkülés a lakáspiacon tartósan fenntartható maradhat. (Kormanik – Kovalszky – Schindler, 2016)

AZ OTTHONTEREMTÉSI TÁMOGATÁS FOGADTATÁSA A FIATALOK KÖRÉBEN

Az otthonteremtési támogatás tartós, a gyerekvállalási hajlandóság változására kifejtett hatásának értékelése céljából egyetemi hallgatók körében saját kérdőíves megkérdezést végeztünk. Célunk az volt, hogy felmérjük: az általunk elérhető fiatalok gyerekvállaláshoz való viszonya változóban van-e az otthonteremtési támogatások ismeretében.

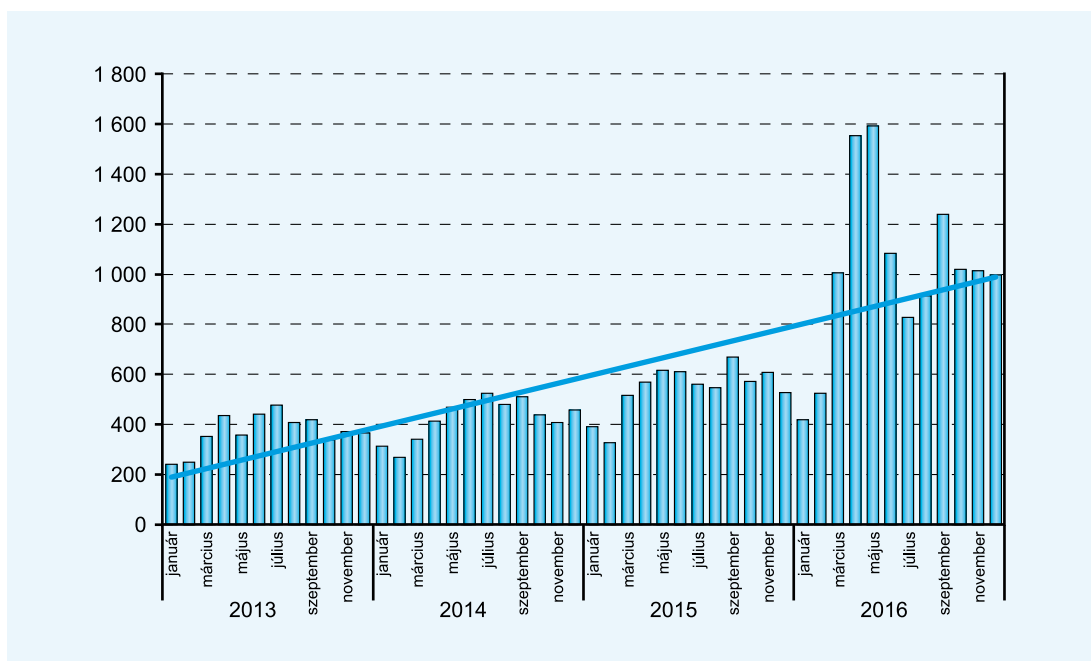
Hozzátehetjük, hogy a pénzügyi kultúra korábbi kutatásainak tükrében a magyar fiatalok pénzügyi ismeretei, készségei nem mutattak túlságosan kedvező képet. (Luksander et al., 2014) (Zsótér – Béres – Németh, 2015) Így az is kérdéses volt, mennyire tudatosultak a családtámogatási rendszerről információk a fiatalok körében.

A kutatás módszertana

A kutatásban alkalmazott statisztikai módszerek: a leíró statisztika, a keresztábla-elemzés és a hipotézisvizsgálat.¹

Vizsgálataink eredményei szerint az elemzett változók közt sem a keresztáblaelemzés, sem

A KIADOTT ÚJ ÉPÍTÉSI ENGEDÉLYEK SZÁMA HAVI BONTÁSBAN ÉS A VÁLTOZÁS TRENDJE

Forrás: a KSH adatai alapján saját szerkesztés

a khi-négyzet próba alapján nem állapíthatók meg szignifikáns összefüggések. A továbbiakban a kérdőív kérdéseire adott válaszok megoszlásaként kapott eredményeket mutatjuk be.

A kutatásban megkérdezettek köre

A kérdőív kitöltésében budapesti és győri hallgatók vettek részt, nappali és levelező tagozatokról. Korcsoportba azok közé tartoztak, akik elvileg már termékeny életkorban vannak, illetve a napjainkban szokásos gyerekvállalási életkort pár év múlva már elérik vagy éppen jelenleg már ebbe a korba jutottak.

A megkérdezés 2016 novembere folyamán zajlott le. A kérdőív első részében a válaszadók nemére, korára, lakhelyére, testvéreinek számára és lakáshelyzetére kérdeztünk rá, illetve munkatapasztalataikra voltunk kíváncsiak, hogy néhány alapvető demográfiai jellemzőt

megismerjünk. A megkérdezésben 1332 fő vett részt. A megkérdezettek 42,6 százaléka férfi, 57,4 százaléka nő. A válaszadókból 18–25 év közötti 735 volt, ami 55,2 százalékot jelent. 22,4 százalék a 26–30 éves korcsoportba tartozott, a 31–35 év közöttiek 11,4 százalékot tettek ki, míg a 35 feletti 11 százalékot.

A kitöltők 2,1 százaléka 500 lakosnál kisebb településen lakik, 7,5 százalékuk 500–1000 lakosú településen, míg 26,3 százalékuk pedig 1000–10 000 lakosú településen él. A 10 000–500 000 lakosú településeken 28,5százalékban élnek, a válaszadók 35,5 százaléka lakik Budapesten.

A megkérdezettek 15,4 százalékának nincs testvére. 639 válaszadó (a kitöltők 47,9 százaléka) egy testvérrel, két testvérrel a megkérdezettek 24,9 százaléka, három testvérrel pedig 7,6 százaléka rendelkezik, és mindössze 4,2 százalékuknak van háromnál több testvére.

A válaszadók 56,3 százaléka saját családi

házban lakik, 10,3 százalékuk 2–4 lakásos társasházban levő saját lakásban, 13,6 százalékuk 5–16 lakásos társasházban levő saját lakásban, 13,4 százalékuk pedig 16-nál több lakásos társasházban levő saját lakásban él. A fennmaradó 6,3 százalék szolgálati vagy bérlakásban él.

A megkérdezettek 29,2 százaléka nyári diák munka során szerzett munkatapasztalatot, 28,9 százalékuk egy–hároméves tapasztalattal rendelkezik, négy–hatéves munkatapasztalata pedig 12,8 százaléknak van. A fennmaradó 29,1 százalék több mint hatéves munkatapasztalattal rendelkezik.

A kérdőíves kutatás eredményei

Fontos kérdés volt számunkra, hogy megismerjük, „általában” hogy gondolkodnak a megkérdezettek az otthonteremtési támogatás gyerekvállalást ösztönző hatásáról. Feltettük

azt a kérdést, hogy „Ön szerint a gyerekvállalási kedvet növelik-e az újonnan bevezetett lakástámogatási intézkedések?”.

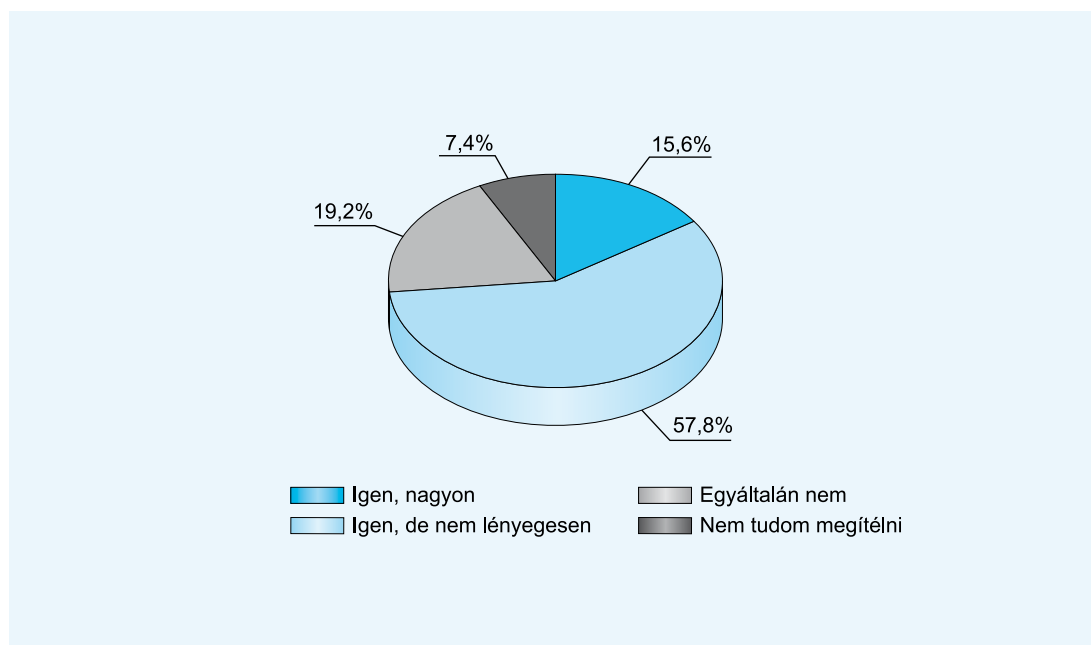
A válaszok a teljes megkérdezetti körben, illetve ezek csoportjaiban a következők voltak:

A kitöltők 15,4 százaléka szerint a támogatás, nagyon növeli a gyermekvállalási kedvet, 58 százalék szerint növeli ugyan, de nem lényegesen. 19,2 százalék szerint azonban egyáltalán nem befolyásolja a gyerekvállalási kedvet. 7,4 százalék nem tudja megítélni ezt a kérdést. (Lásd 8. ábra)

A férfiak és nők megítélése ennél a kérdésnél majdnem azonos volt. A válaszadó férfiak 15,1 százaléka szerint a bevezetett kedvezmények nagymértékben, 57 százalékuk szerint nem növelik meg lényegesen a gyermekvállalási kedvet, 19,5 százalék férfi szerint egyáltalán nem növelik a gyerekvállalási kedvet az újonnan bevezetett lakástámogatási intézkedések, a férfiak 8,4 százaléka nem tudja megítélni a kérdést.

8. ábra

AZ OTTHONTEREMTÉSI TÁMOGATÁS GYEREKVÁLLALÁST ÖSZTÖNZŐ HATÁSA A VÁLASZADÓK VÉLEMÉNYE ALAPJÁN

Forrás: saját kérdőív

A nők 15,6 százaléka szerint jelentős mértékben megnövelik a gyerekvállalási kedvet az újonnan bevezetett kedvezmények, míg 58,9 százalék szerint növelik ugyan, de csak csekély mértékben. A női válaszadók 18,9 százaléka szerint az intézkedések nincsenek kihatással a gyerekvállalási kedvre, illetve további 6,6 százalék nem tudja megítélni ezt a kérdést.

Korcsoportok szerint vizsgálva a válaszokat sem tapasztaltunk nagy eltérést. A 18–25 éves korosztályból 16,9 százalék válaszolta azt, hogy „Igen, nagyon”, 59 százalék szerint „Igen, de nem lényegesen”, 17,3 százalék azt válaszolta: „Egyáltalán nem”, és 6,8 százalék azt, hogy „Nem tudom megítélni”.

A 26–30 év közöttiek 17,4 százaléka nagyon számottevőnek, 59,5 százaléka számottevőnek, de nem lényegesen számottevőnek gondolja a hatást, 15,4 százalék egyáltalán nem véli hatásosnak a támogatást a gyerekvállalás növelésére, 7,7 százalék pedig nem tudja megítélni a hatást. A 31–35 év közöttieknél 9,3 százalék ítéli hatásosnak a támogatást, 51 százalék hatásosnak gondolja, de nem nagyon, 30,5 százalék nem tulajdonít hatást a gyerekvállalásra és 9,3 százalék nem tudja megítélni a hatás mértékét. Végül a 35 év fölöttiek 10,4 százaléka nagyon hatásosnak véli a támogatást, 56,8 százaléka hatásosnak gondolja, de nem lényegesen, 25,3 százaléka nem tulajdonít hatást és 7,5 százaléka nem tudja a dolgot megítélni.

A testvérek száma szerint bontva a válaszadókat a kérdésre a következő megoszlásban adtak választ.

Azok közül, akiknek nincs testvérük 18,7 százalék azt válaszolta, hogy „Igen, nagyon”, 48,8 százalék azt, hogy „Igen, de nem lényegesen”, 23,6 százalékuk, hogy „Egyáltalán nem” befolyásolja a gyerekvállalási kedvet a támogatás, 8,9 százalék válasza pedig az volt, hogy „Nem tudom megítélni”.

Akiknek egy testvére van, 14,3 százalékban nagyon hatásosnak vélik a támogatást, 61,9

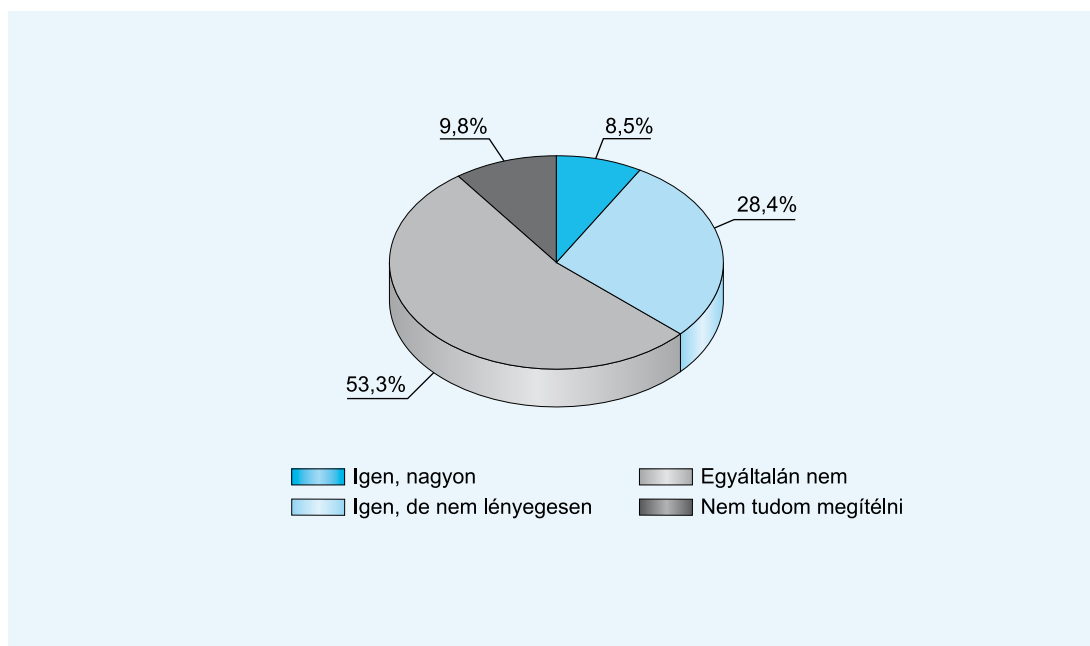
százalék szerint van hatása, de nem lényeges, 18,7 százalék nem tulajdonít hatást, 5,2 százalék pedig nem tudja a kérdést megítélni. Akiknek két testvérük van, azok közül 15,2 százalék nagyon hatásosnak gondolja a támogatást, 59,1 százalék hatásosnak véli, de nem nagyon, 16,1 százalék nem tulajdonít hatást és 9,7 százalék nem tudja megítélni. A három testvérrel rendelkezők 15,2 százalékban nagy hatást tulajdonítanak a támogatásnak, 50,5 százalékban hatásosnak gondolják, de nem számottevően, 28,3 százalék nem tulajdonít hatást a gyerekvállalásra, 6,1 százalékuk nem tudja megítélni a kérdést. Akiknek háromnál több testvérük van, 12,7 százalékban nagy hatást tulajdonítanak a támogatásnak, 56,4 százalékban hatásosnak vélik, de nem nagyon, 14,5 százalékban hatástalanságot feltételeznek, 16,4 százalék nem tudja megítélni.

Meg kívántuk tudni, hogy a válaszadók magukra vonatkoztatottan ösztönzőnek gondolják-e a gyerekvállalással kapcsolatban az otthonteremtés támogatását. Kérdésünk az volt, hogy „Várhatóan Ön gondolkodik-e az eddig tervezettnél több gyermek vállalásában a jelenleg bevezetett lakástámogatási rendszer fennmaradása esetén?”. A válaszok a következő módon oszlottak meg.

A válaszadók 8,2 százalék a több gyermek vállalásában gondolkozik a bevezetett támogatás hatására, 28,5 százalék szerint lehetséges, hogy ez befolyásolja a későbbiekben a gyermekeik számát. 53,5 százalék szerint azonban egyáltalán nem befolyásolja a gyerekek számát. A kitöltők 9,8 százaléka nem tudja megítélni a támogatás hatását. *(Lásd 9. ábra)*

Nemek szerint vizsgálva a válaszokat nem találtunk számottevő eltérést a csoportok között. Az újonnan bevezetett lakástámogatási rendszer hatására a férfi válaszadók 9,7 százaléka gondolkozik a tervezettnél több gyermek vállalásában, míg 46 százalékuk nem, illetve 31,6 százalékuk tartja elképzelhetőnek a lehetséges hatást a gyerekek számára vonatkozóan.

AZ OTTHONTEREMTÉSI TÁMOGATÁS SAJÁT GYEREKVÁLLALÁST ÖSZTÖNZŐ HATÁSA A VÁLASZADÓK VÉLEMÉNYE ALAPJÁN

Forrás: saját kérdőív

A férfiak 12,7 százaléka nem tudja megítélni az adott kérdést.

A női válaszadók körében 7,1 százalék úgy gondolja, hogy biztosan befolyásolják a vállalandó gyerekek számát az új intézkedések, 26,1 százalék női válaszadó véli lehetségesnek, hogy kihatással van a helyzetre az új lakástámogatási rendszer. 59,1 százalék szerint egyáltalán nem lesz hatással a gyerekek számára az újonnan bevezetett kedvezmény, és 7,7 százalék női válaszadó nem tudja megítélni a kérdést.

Kor szerint csoportosítva a válaszadókat a válaszok megoszlása a következőképpen alakult: A 18–25 éves korosztályból 9,2 százalék válaszolta azt, hogy „Igen, biztosan”, 27,3 százalék azt, hogy „Igen, lehetséges”, 51,5 százalék azt, hogy „Egyáltalán nem”, és 12 százalék azt, hogy „Nem tudom megítélni”.

A 26–30 év közöttiek közül 8,4, százalék válaszolta azt, hogy „Igen, biztosan”, 35,3 szá-

zalék azt, hogy „Igen, lehetséges”, 50,3 százaléka azt, hogy „Egyáltalán nem”, és 6 százalék azt, hogy „Nem tudom megítélni”.

A 31–35 év közöttiek 8,6 százaléka biztosan több gyereket vállalna, 28,5 százalék lehetségesnek tartja a több gyerek vállalását, 53 százalék nem vállalna több gyereket és 9,9 százalék nem tudja megadni a választ.

Végül a 35 év fölöttiek 2,7 százaléka biztosan vállalna több gyereket, 20,5 százalék, lehetségesnek tartja, 69,9 százalék egyáltalán nem tartja lehetségesnek a több gyereket, 6,8 százalék pedig nem tudja megítélni a kérdésre adandó választ.

A testvéreik száma alapján bontva a válaszadókat a következő megoszlásokat kaptuk.

Azok közül, akiknek nincs testvérük, 9,4 százalék válaszolta azt, hogy „Igen, biztosan”, 24,6 százalék azt, hogy „Igen, lehetséges”, 55,2 százalék azt, hogy „Egyáltalán nem” és

10,8 százalék azt, hogy „Nem tudom megítélni”. Ezt a mintát követve a következőkben így válaszoltak

- akiknek egy testvére van: 5,5 százalék, 26,9 százalék, 59,3 százalék, 8,3 százalék;
- akiknek két testvérük van: 10,7 százalék, 33,2 százalék, 45,1 százalék, 11 százalék;
- akiknek három testvérük van: 8 százalék, 35 százalék, 48 százalék, 9 százalék és
- akiknek háromnál több testvérük van: 12,7 százalék, 23,6 százalék, 43,6 százalék, 20 százalék.

A kérdéseinkre adott válaszokból kiolvasható, hogy a megkérdezettek gondolkodására a gyerekvállalás vonatkozásában hatással van az otthonteremtési támogatás. Ez mindenképpen pozitívan értékelhető abból a szempontból, hogy a támogatás ösztönzőleg hathat a későbbi gyerekvállalás növelésére. Igaz, a válaszok abban árnyalják a képet, hogy a válaszadók bár általában ösztönzőnek ítélik a támogatásokat, de magukra vonatkoztatva már jóval visszafogottabbak. Magukra nézve a gyerekvállalás növelésében csak felerészt látják annyira ösztönzőnek a támogatásokat.

Meg kívántuk tudni, hogy a megkérdezettek hogyan látják a támogatási rendszer lakáshelyzetükre vonatkozó befolyását. Kérdésünk az volt: „Az Ön által elvárt lakás megszerzéséhez, illetve kialakításához milyen mértékben járulhat hozzá – fennmaradása esetén – a jelenleg bevezetett lakástámogatási rendszer?”

A kérdőívet kitöltők közül 20,1 százalék úgy gondolja, hogy a támogatás jelentősen hozzájárulhat az előre kigondolt lakás megvásárlásához, 41,9 százalék szerint a hozzájárulás csak kismértékű lehet, míg 37,5 százalék szerint egyáltalán nem lesz hatással a támogatás mértéke a lakás megvásárlásához, illetve kialakításához, 0,5 százalék nem tudja a kérdést megítélni.

Következtetésünk az, hogy a válaszadók a támogatási rendszert általában pozitívan értékelik a saját jövőbeli lakásvásárlásuk szempontjából. Több mint 60 százalékban vélik

úgy, hogy várhatóan segít az elképzelt lakás megszerzésében az otthonteremtési támogatás.

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS ÉRTÉKELÉS

Tanulmányunkban – szakirodalmi források alapján – áttekintettük a gyermekvállalásban legfontosabbnak tartott tényezőket.

A 2008-as válságot közvetlenül követő években a magyarországi termékenység, a születések száma a korábbiakhoz viszonyítottan is visszaesett. Megfigyelhető volt a lakáspiac pangása, a lakásépítések számának drasztikus hanyatlása, ami a gazdasági mutatók romlásához járult hozzá. 2010-et követően a kormányzat a családtámogatás rendszerének újraépítése során az otthonteremtés segítését középpontba helyezte. Mindazonáltal a gazdasági helyzet csak 2015-től, a pénzügyi konszolidációt követően tette lehetővé a hatékony otthonteremtési támogatási rendszer megteremtését.

Tanulmányunkban összefoglaltuk, hogy 2015 közepe és 2016 vége között a családi otthonteremtési kedvezmény, illetve a kamattámogatással folyósított kedvezményes hitelek igénybevétele milyen mértékben valósult meg. A bevezetéstől eltelt idő alatt 2016 végéig már 36 000 család vehette igénybe a családi otthonteremtési kedvezményt, amelynek értéke másfél év alatt hozzávetőleg 87 000 millió forint összeget tett ki. 2016-ban a megkötött szerződések mintegy egyharmada volt olyan, amelyben további gyereket vállaltak a támogatás igénybevételekor. Jó alappal következtethetünk arra, hogy a támogatások növelhetik a gyerekvállalási hajlandóságot, hiszen az igénybevevők közül sokan a később születendő gyermekek vállalásával nyújtják be támogatási kérelmeiket.

A megfelelő lakás megszerzése korábbra hozhatja az első gyerek megszületését a családokban, ily módon lehetőséget kínálva a szülők termékeny életkorában további gyermekek vállalására. A lakáshoz jutás kisebb terhe, a

nagyobb lakás lehetősége szintén a nagyobb család tervezéséhez segítheti a családokat. További lényeges következmény, hogy egy önálló ingatlan megszerzésének reális képe itthon tarthatja az anyagi okokból munkát vállalni külföldre menő fiatalokat.

Az egyetemisták körében végzett kérdőíves vizsgálatunk alapján az látható, hogy az otthonteremtési támogatás befolyást gyakorol családalapítási terveikre. Gondolkodásukban jelenleg ugyan elsősorban az mutatható ki, hogy másokról feltételezik a gyerekvállalási kedv növekedését. Ez azonban arra utal, hogy a beállítódások változását feltételezik, ami a saját gondolkodásukra is visszahat, illetve mérhetően hat is. Az empirikus kutatás kere-

tében megállapítottuk, hogy a gyerekvállalási korba érő fiatalok szándékait előreláthatóan megváltoztatja a támogatási rendszer megléte. Saját kérdőíves vizsgálatunkban 1332 felsőoktatásban tanuló hallgató vett részt. A válaszadók 73,4 százaléka szerint a gyerekvállalási kedvet növeli az otthonteremtési támogatás. 36,7 százalék válaszolta azt, hogy a támogatási rendszer fennmaradása esetén maga is vállalna több gyereket

Az otthonteremtési támogatás rövid távon az építkezések, az ingatlanpiaci forgalom növelésével a gazdaság élénküléséhez járul hozzá. Hosszú távon a demográfiai folyamatok kedvezőbb irányba való fordításával társadalompolitikai célokat szolgál.

JEGYZET

¹ A keresztábra a változók közötti kapcsolat jellemzésére alkalmas adattábla, amelyben többnyire két vagy több nominális vagy ordinális változó értékeinek együttes, kombinált gyakorisági eloszlása ábrázolható. A táblázat cellái a változók értékeinek minden kombinációja esetén kapott értékeket tartalmazzák és információt szolgáltatnak a változók közötti összefüggésről. A keresztábraelemzés két vagy több korlátozott számú kategorizált vagy értéket felvevő (nem metrikus) változó összefü-

gésének vizsgálatához használatos egyik leggyakrabban alkalmazott módszer. Két változó közötti kapcsolat vizsgálata megvalósulhat khi-négyzet statisztikai próba segítségével.

A próba két változó összefüggésének statisztikai szignifikanciáját méri. A khi-négyzet próbával a nullhipotézist (H₀) ellenőrizhetjük, hogy a vizsgált változók között van-e összefüggés. A kapcsolat erősségéről a kapcsolatszorossági mutatók segítségével kapunk információt.

IRODALOM

BÁLINT L. – FÖLDHÁZI E. – GÖDRI I. – KOVÁCS K. – MAKAY Zs. – MONOSTORI J. – MURINKÓ L. – PONGRÁCZ T. (2011): Demográfiai jövőkép. NFFT Műhelytanulmányok No.1., *KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest*

BÁRCZI J. – ZÉMAN Z. (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái. *Polgári Szemle* 11. évf. 1–3. szám, 101–108. oldal

BEAUJOUAN, E. – SOBOTKA, T. – BRZOZOWSKA, Zs. – ZEMAN, K. (2017): Has childlessness peaked in Europe? *Population & Societies*, Number 540, January 2017. 1–4 oldal

BOTOS K. (2012): *Nyugdíj, gazdaság, társadalom*. Kairosz Kiadó, 181. oldal

BOTOS K. – BOTOS J. (2012): Nyugdíjrendszerünk jövője, In. Kovács Erzsébet (szerk.): *Nyugdíj és gyer-*

mekvállalása: tanulmánykötet, 2012. 180 p. Budapest, Gondolat, 2012. 115–123. oldal

GIDAY A. (2011): Lakáscélú adókedvezményt a fiatalabbaknak. *Pénzügyi Szemle*. 56: (1). 16–25. oldal

GIDAY A. (2012): Életciklus-szemlélet és a társadalombiztosítás bevételei. *Polgári Szemle*. 8. évf. 3–6. szám

KORMANIK M. – KOVALSZKY Zs. – SCHINDLER I. (2016): Érett szakaszába lép a hazai lakás piac felívelése. <https://www.mnb.hu/letoltes/kormanik-marton.pdf> Letöltve: 2017.02.16.

KAPITÁNY B. – SPÉDER Zs. (2015): Gyermekvállalás. In Monostori Judit – Öri Péter – Spéder Zsolt (2015) (szerk.): Demográfiai portré. KSH NKI, Budapest: 41–56. oldal

KECSKÉS A. – HALÁSZ V. (2010): A siker díja vagy a bukás ára? A vállalati vezetők javadalmazásának elmélete a pénzügyi válság tükrében. *Jogtudományi közlöny*. 65. évf. 4. szám, 180–191. oldal

KECSKÉS A. (2015): „Say on Pay” – Részvényesi szavazás a vállalati vezetők javadalmazásáról az Egyesült Államokban. *Jura*. 21. évf. 1. szám, 59–64. oldal

KECSKÉS A. (2016): A szabályozott ingatlanbefektetési társaságok Magyarországon. *Controller Info*. 4. évf. 4. szám, 20–24. oldal

LENTNER Cs. (2011): Possibilities of Earning Living of Young People- Before and After Sub-Prime Crisis: Before and After Sub-Prime Crisis, In: Peter Schmidt, Martin Bartenberger (eds.): Growing Up Under Globalisation: Health of children and juvenes. Wien: Club of Rome, 2011. 2–9. oldal

LENTNER Cs. (2015): A lakossági devizahitelezés kialakulásának és konszolidációjának rendszertani vázlat, *Pénzügyi Szemle* 60:(3) 305–318. oldal

LUKSANDER, A. – BÉRES, D. – HUZZDIK, K. – NÉMETH, E. (2014): Analysis of the factors that influence the financial literacy of young people studying in higher education = A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata. *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly*. 59 (2). 220–241. oldal

MÁDI L. (2006): Otthonteremtés és társadalompolitika: A Széchenyi-terv otthonteremtési programjának politikai céljai és hatásai. *Esély: Társadalom és szociálpolitikai folyóirat*, 43–54. oldal

SOBOTKA, T. (2017): Childlessness in Europe: Reconstructing long-term trends among women born in 1900–1972. In Kreyenfeld M., Konietzka D. (eds.), *Childlessness in Europe. Contexts, Causes, and Consequences*, Springer, Chapter 9.

SÓVÁGÓ, L. – GÁCSI, R. – BÁRCZI, J. – CZEGLÉDI, Cs. – HAJÓS, L. – ZÉMAN, Z. (2014): The effects of risk management related to the credit crunch in Hungary. *BIATEC* 22. évf. 7. szám, 22–26. oldal

SPÉDER Zs. (2014): Demográfiai folyamatok: születések, halálozások, korösszetétel. In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.) *Társadalmi Riport*. 2014, Budapest, 63–82. oldal

SZALMA I.– TAKÁCS J.(2012): A gyermektelenséget meghatározó tényezők Magyarországon. *Demográfia*. 55. évf. 1. szám, 44–68. oldal

VASKOVICS L. (2000): A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle*. 2000/4. szám, 3–20. oldal

ZÉMAN, Z. – GÁCSI, R. – LUKÁCS, J. – HAJÓS, L. (2013): Management control system in banks. *Biatic*, 21. évf. 6. szám., 14–17. oldal

ZSÓTÉR B. – BÉRES D. – NÉMETH E. (2015) A magyar fiatalok jellemzése pénzügyi attitűdjeik és magatartásuk mentén: Vizsgálat a felsőoktatásban tanulóknak pénzügyi attitűdjeiről és magatartásáról. *Vezetéstudomány*, 46 (6). 70–80. oldal

NGM (2012): Nagy reformkönyv. Nemzetgazdasági Minisztérium, Budapest

gyermek_vallalast-a-csok/#more-24031, Letöltve: 2017.03.04.

Országgyűlés (2017): Országgyűlési Napló. 2014–2018. országgyűlési ciklus Budapest, 2017. február 20. hétfő 199. szám

EMMI (2016): Emberi Erőforrások Minisztériuma Család- és Ifjúságügyért Felelős Államtitkárság egyedi adatközlése

ADATFORRÁSOK:

csalad.hu (2017): Ösztönzi a gyermekvállalást a CSOK. <http://csalad.hu/2017/02/21/osztonzi-a->

Központi Statisztikai Hivatal. <http://www.ksh.hu/>

Magyar Nemzeti Bank. <http://www.mnb.hu/statisztika>